

Iwona Sójkowska
Biblioteka Politechniki Łódzkiej
Stowarzyszenie EBIB
iwona.sojkowska@ebib.pl

Otwarta Platforma Edukacyjna EBIB — Kurs „Głęboki Internet (bazy danych) i możliwości jego przeszukiwania”

Streszczenie: Artykuł promuje Otwartą Platformę Edukacyjną EBIB, która tworzona jest dzięki wsparciu finansowemu, jakie w formie grantu otrzymało Stowarzyszenie EBIB. Wprowadza w zagadnienie e-learningu, wskazując zalety i wady kształcenia na odległość. Przedstawia jeden z trzech kursów dostępnych na platformie edukacyjnej — „Głęboki Internet (bazy danych) i możliwości jego przeszukiwania” oraz zachęca do korzystania z oferty edukacyjnej przygotowanej przez EBIB.

Słowa kluczowe: Otwarta Platforma Edukacyjna EBIB, e-learning, information literacy

Jednym ze sposobów przełamywania barier informacyjnych i walki z wykluczeniem informacyjnym jest doskonalenie umiejętności bibliotekarzy z zakresu *information literacy*. Ta grupa zawodowa z natury rzeczy odpowiedzialna za udzielanie informacji, wskazywanie zasobów wiedzy, powinna znać źródła informacji, aby kompetentnie obsługiwać czytelników, zarówno tych odwiedzających biblioteki publiczne, jak i tych korzystających z usług bibliotek naukowych. Doświadczenie zawodowe podpowiada bibliotekarzom, jakich informacji oczekują ich czytelnicy, pozostaje zatem doskonale nie znajomości i umiejętności korzystania ze źródeł informacji i wiedzy, które należy następnie przekazać zainteresowanym czytelnikom. Dobrze poinformowany/wykształcony bibliotekarz może być partnerem w relacjach z czytelnikiem.

Aktywność bibliotekarzy i chęć permanentnego kształcenia stały się przyczynkiem do utworzenia Otwartej Platformy Edukacyjnej EBIB, na której zamieszczono dotychczas trzy kursy oraz poradnik z zakresu prawa autorskiego.

E-learning jako forma kształcenia

Analizując edukacyjną ofertę EBIB, warto rozpocząć od zdefiniowania zjawiska, jakim jest e-learning. Spośród obszernej literatury przedmiotu i definicji tam zamieszczonych najpełniejsze wydaje się określenie e-learningu jako jednej z form kształcenia wykorzystującej wszelkie dostępne media elektroniczne, w tym sieci komputerowe, przekazy satelitarne, telewizyjne i radiowe¹. Terminologia e-learningowa w zakresie zajęć dydaktycznych operuje pojęciem kurs, który z uwagi na zastosowanie nowoczesnych technologii oferuje treści multimedialne, aktywizuje do ćwiczeń, a także wyposażony jest w mechanizmy weryfikacji zdobytych umiejętności np. zadania, testy, quizy.

¹ SZABŁOWSKI, S. *E-learning dla nauczycieli*. Rzeszów: Wydaw. Oświat. FOSZE, 2009, s. 12.

Forma kształcenia na odległość w postaci kursów e-learningowych ma wiele zalet, które nabierają szczególnego znaczenia w kontekście kształcenia osób dorosłych, pracujących, podnoszących swoje kwalifikacje. Wśród zalet warto wymienić:

- nieograniczony czasowo dostęp do materiałów dydaktycznych,
- nieograniczoną liczbę uczestników,
- indywidualny tryb uczenia się,
- atrakcyjny i wygodny sposób prezentacji wiedzy,
- możliwość szybkiej aktualizacji treści, modyfikacji programów.

Jedną z najważniejszych zalet nauczania na odległość jest swoboda uczenia się w dogodnym dla siebie czasie. Jednakże ceną tej swobody jest konieczność samodzielnego organizowania czasu nauki.

Kursy e-learningowe nie są pozbawione także wad. Przede wszystkim brakuje bezpośredniego kontaktu uczestnika kursu z nauczycielem czy z innymi uczestnikami. Do dyspozycji pozostaje jedynie forma zdalnej komunikacji. Warto podkreślić, że wiele spośród oferowanych kursów pozbawionych jest opieki nauczyciela. Są to typowe kursy samokształceniowe, wymagające od uczestników samodyscypliny.

Abstrahując od zalet i wad, warto skupić się na różnicach pomiędzy tradycyjnym a elektronicznym nauczaniem. Należą do nich:

- organizacja czasu — w e-learningu uczestnik samodzielnie określa ramy czasowe poświęcone na opanowanie materiału,
- odpowiedzialność — w e-learningu odpowiedzialność za efekty znajduje się po stronie uczestnika,
- planowanie — w e-learningu uczestnik sam planuje rozkład zajęć,
- umiejętność wyszukiwania — w e-learningu uczestnicy mają dostęp do ogromnej ilości zasobów elektronicznych,
- ocena jakości materiałów — w e-learningu uczestnicy powinni sami ocenić jakość źródeł, do których są kierowani/z których korzystają,
- kontakt z innymi uczestnikami i nauczycielem — w e-learningu jest to zazwyczaj kontakt kanałami elektronicznymi,
- umiejętność czytania — w e-learningu umiejętność czytania ze zrozumieniem jest kluczowa dla uczestnika,
- pisanie — w e-learningu konieczna jest umiejętność sprawnego posługiwania się komputerem,
- samoocena — w e-learningu brakuje możliwości odniesienia się i porównania do osiągnięć innych uczestników kursu²,
- koszt — w e-learningu uczestnik zazwyczaj nie jest obciążony kosztami, a jeśli nawet kursy są płatne, to ich cena pozostaje konkurencyjna w stosunku do tradycyjnych szkoleń.

² Oprac. na podst. CLARKE, A. *E-learning nauka na odległość*. Warszawa: Wydaw. Komun. i Łączn., 2007, s. 13–14.

Otwarta Platforma Edukacyjna EBIB

W 2013 r. Stowarzyszenie EBIB otrzymało grant z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na utworzenie Otwartej Platformy Edukacyjnej EBIB (<http://moodle.ebib.pl>³), której celem jest rozwijanie umiejętności związanych z tworzeniem elektronicznych zasobów wiedzy i korzystaniem z zasobów informacyjnych, w tym m.in. szukaniem źródeł informacji, krytyczną oceną, efektywnym wykorzystaniem źródeł elektronicznych. Dzięki pozyskanym pieniądżom możliwe stało się utworzenie trzech kursów e-learningowych, posadowionych na platformie Moodle:

- „Redakcja publikacji elektronicznych”,
- „Głęboki Internet (bazy danych) i możliwości jego przeszukiwania”,
- „Wyszukiwanie informacji w otwartych zasobach Internetu”.

Rys. 1. Otwarta Platforma Edukacyjna EBIB.

Źródło: Otwarta Platforma Edukacyjna EBIB [on-line]. [Dostęp 11.11.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://moodle.ebib.pl/>.

Wspomniane kursy e-learningowe przeznaczone są przede wszystkim dla bibliotekarzy, kulturoznawców, specjalistów informacji naukowej, ale również dla wszystkich zainteresowanych korzystaniem z nowych technologii i nabyciem wiedzy z zakresu źródeł informacji, ich wykorzystania, oceny, gromadzenia i przetwarzania⁴.

Kurs „Głęboki Internet (bazy danych) i możliwości jego przeszukiwania”

Kurs „Głęboki Internet (bazy danych) i możliwości jego przeszukiwania” przybliży zjawisko zasobów niewidocznych dla uniwersalnych wyszukiwarek typu Google. Wskazuje rodzaje zasobów pomijanych przez roboty wyszukiwawcze (np. bazy danych) oraz znajdujących się na odległych stronach wyników wyszukiwania, narzędzia odkrywania tych zasobów (m.in. wyszukiwarki specjalistyczne, katalogi tematyczne), a także metody wyszukiwania ukrytych materiałów.

³ Odwołanie do strony internetowej przedstawia wersję aktualną w dn. 30.11.2013 r.

⁴ Informacje z wniosku o dofinansowanie zadania realizowanego ze środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego do MKiDN opracowane przez B. Bednarek-Michalską i D. Sawicką. Sadurki: Stowarzyszenie EBIB, 2012. Na prawach rękopisu.

Kurs składa się z czterech modułów:

1. Moduł: „Podstawowe informacje o głębokim Internecie” wprowadza w tematykę ukrytych zasobów. Przytacza definicje pojęcia „głęboki Internet”, wskazuje jego rozmiary. Tłumaczy mechanizmy wyszukiwania standardowych wyszukiwarek, wyjaśniając tym samym, dlaczego większość zasobów nie jest indeksowana przez wyszukiwarki. Wiedza ta pozwala zrozumieć, dlaczego informacje odnalezione w standardowych wyszukiwarkach często nie spełniają wymagań jakościowych użytkownika Internetu.
2. Moduł: „Zasoby głębokiego Internetu” omawia typologię ukrytych zasobów. Zawiera wykaz godnych polecenia źródeł zarówno polskich, jak i zagranicznych: portali, serwisów internetowych, blogów, baz danych, serwisów czasopism i książek, bibliotek cyfrowych, archiwów i repozytoriów oraz katalogów zbiorów bibliotecznych.
3. Moduł: „Narzędzia do eksploracji głębokiego Internetu” zwraca uwagę na dodatkowe funkcje uniwersalnych wyszukiwarek. Charakteryzuje multiwyszukiwarki jako narzędzia wspomagające wyszukiwanie relewantnych dydaktyczno-naukowych materiałów. Ponadto wskazuje katalogi tematyczne typu *subject gateways*, z których warto korzystać, żeby dotrzeć do wysokiej jakości dokumentów, a także wyszukiwarki zintegrowane służące do jednoczesnego przeszukiwania wielu elektronicznych zasobów. Zwraca uwagę na wyszukiwarki konkretnych typów dokumentów, np. plików tekstowych, graficznych czy dźwiękowych.
4. Moduł: „Metody wyszukiwania zasobów głębokiego Internetu” omawia typologie i strategie wyszukiwawcze. Wprowadza w specyfikę wyszukiwania, zaczynając od standardowej wyszukiwarki, która umiejętnie wykorzystana przekieruje do stron zawierających bazy danych, katalogi itp. Ponadto podaje przykłady wyszukiwania z użyciem specjalistycznych narzędzi. Zwraca uwagę na znaczenie bibliotek (zarówno w wymiarze wirtualnym, jak i stacjonarnym), których strony WWW są doskonałym punktem wyjścia do melioracji głębokich, wartościowych materiałów. Ostatnia część tego modułu poświęcona została ocenie elektronicznych zasobów. Omawia kryteria i elementy tej oceny.

Ze względu na specyfikę kursu należy zwrócić uwagę na:

- materiały (formę) — treści przygotowane zostały specjalnie na potrzeby prezentowanego kursu; zawierają odesłania do literatury cytowanej i uzupełniającej; oprócz tekstu w kursie zamieszczone zostały multimedia m.in. grafika i filmy,
- metody (sposoby przekazywania wiedzy) — kurs przewiduje nauczanie na odległość bez możliwości połączenia z zajęciami tradycyjnymi; ma charakter materiałów szkoleniowych, z których każda zainteresowana osoba może w dowolny sposób korzystać, np. może zapoznać się tylko z tymi treściami, które są przedmiotem jej zainteresowania,
- ocena — uczestnicy kursu mogą przystąpić do testu, nie jest to jednak obowiązkowe; prawidłowe zaliczenie testu oznacza dla uczestnika otrzymanie certyfikatu ukończenia kursu,

- elastyczność — możliwość swobodnego wyboru miejsca, tempa i czasu nauki⁵.

Nie sposób w jednym kursie omówić całokształtu głębokiego Internetu. Niemniej jednak informacje podane w kursie są doskonałym przewodnikiem wprowadzającym w teorię tego zagadnienia i podpowiadającym, jak i gdzie należy szukać, aby wyniki wyszukiwania spełniały jakościowe oczekiwania użytkownika Internetu.

Do poszczególnych modułów (poza pierwszym — czysto teoretycznym) dołączone zostały przykładowe ćwiczenia, które uczestnicy kursu mogą wykonać, nabywając w ten sposób sprawności w poruszaniu się po zasobach głębokiego Internetu. Zaproponowane w ćwiczeniach terminy wyszukiwawcze, źródła i narzędzia można zastąpić innymi — wówczas skala umiejętności uczestników kursu znacznie się zwiększy.

Uzupełnieniem treści zawartych w poszczególnych modułach jest bibliografia, która zawiera wykaz literatury wykorzystanej do tworzenia kursu oraz zalecanej — dotyczącej głębokiego Internetu. Cytowana literatura w większości należy do zasobów open access. Warto zapoznać się z nią, jeśli informacje zawarte w kursie okażą się niewystarczające.

Kurs pozwala nabyć umiejętności z zakresu information literacy niezależnie od wieku, wykształcenia czy miejsca zamieszkania. Szczególnie w przypadku bibliotekarzy (również z małych bibliotek wiejskich) — kształtowanie kompetencji cyfrowych stwarza szansę dalszej dystrybucji informacji i wiedzy dostępnej on-line wśród osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym, dla których lokalna biblioteka jest jedynym łącznikiem z nowoczesną rzeczywistością. Bibliotekarze we współczesnym świecie stanowią główne ogniwo w budowaniu kompetencji cyfrowych. W społeczeństwie informacyjnym przekazują nie tylko informacje, ale także wiedzę, jak tę informację pozyskać. Dlatego stała edukacja tej grupy zawodowej stanowi podstawę edukacji medialnej i kulturalnej społeczeństwa⁶.

Otwarta Platforma Edukacyjna EBIB wpisuje się w ideę open access, w krzewienie której Elektroniczna Biblioteka EBIB włączyła się od początku swojej działalności, wspierając ruch otwartego dostępu. Zgodnie z ideą otwartości, kursy są ogólnodostępne i bezpłatne. Jedynym wymogiem dla uczestników jest konieczność założenia konta i logowania się do kursów. Pozwoli to także organizatorowi — Stowarzyszeniu EBIB przygotować certyfikaty uczestnictwa dla osób, które zdecydują się zakończyć kursy, poprawnie rozwiązując testy.

⁵ Oprac. na podst. CLARKE, A. *E-learning nauka na odległość*. Warszawa: Wydaw. Komunik. i Łączn., 2007, s. 25.

⁶ Informacje z wniosku o dofinansowanie zadania realizowanego ze środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego do MKiDN opracowanego przez B. Bednarek-Michalską i D. Sawicką. Sadurki: Stowarzyszenie EBIB, 2012. Na prawach rękopisu.

W imieniu organizatorów zapraszam do zapoznania się z ofertą edukacyjną EBIB, do samokształcenia i zdobywania certyfikatów potwierdzających rozwijanie umiejętności informacyjnych i publikacyjnych.

Bibliografia:

1. CLARKE, A. *E-learning nauka na odległość*. Warszawa: Wydaw. Komun. i Łączn., 2007. ISBN 978-83-206-1615-6.
2. *E-learning — nowe aspekty: materiały z II ogólnopolskiej konferencji, Warszawa 14–15 września 2010 r.* Warszawa: Wydaw. SBP, 2011. ISBN 978-83-614-6464-8.
3. PLEBAŃSKA, M. *E-learning. Tajniki edukacji na odległość*. Warszawa: Wydaw. C.H. Beck, 2011. ISBN 978-83-255-1920-9.
4. SÓJKOWSKA, I., GROCHOLSKA B., Elektroniczna Biblioteka EBIB — informacyjno-publikacyjny i edukacyjny portal bibliotekarzy. W: *Materiali Patoi Miznarodnoi Naukovo-Prakticnoi Konferencii „Sucasni Problemi Dialnosti Biblioteki v Umovah Informacijnogo Suspilstva”*. Lviv: Videv. Lviv. Politeh., 2013, s. 64–74.
5. SZABŁOWSKI, S. *E-learning dla nauczycieli*. Rzeszów: Wydaw. Oświat. FOSZE, 2009. ISBN 978-83-758-6012-2.
6. *Wniosek o dofinansowanie zadania realizowanego ze środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego do MkiDN opracowany przez B. Bednarek-Michalską i D. Sawicką*. Sadurki: Stowarzyszenie EBIB, 2012. Na pracach rękopisu.
7. WOŹNIAK, J. *E-learning w biznesie i edukacji*. Warszawa: Wydaw. Akad. i Prof., 2009. ISBN 978-83-764-4031-6.

Sójkowska, I. Otwarta Platforma Edukacyjna EBIB – Kurs „Głęboki Internet i możliwości jego przeszukiwania”. Biuletyn EBIB [on-line] 2013, nr 9 (145), Wykluczenie informacyjne [Dostęp 20.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/135>. ISSN 1507-7187.